

Józef Bakalarz, Edward Walewander

Biuletyn polonijny

Collectanea Theologica 59/2, 141-156

1989

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BIULETYN POLONIJNY

Zawartość: I. KOŚCIÓŁ A MŁODZIEŻ NA EMIGRACJI. 1. Kościół a zjawisko emigracji młodzieży. — 2. Kościół a problemy młodych emigrantów. — 3. Duszpasterstwo młodzieży emigracyjnej. II. DUSZPASTERSTWO POLSKIE W OTTAWIE. 1. Polacy w Ottawie. — 2. Historia duszpasterstwa. — 3. Życie religijne i duszpasterstwo. — 4. Instytucje działające na terenie parafii*.

I. KOŚCIÓŁ A MŁODZIEŻ NA EMIGRACJI

Żywo dziś dyskutowane zagadnienie młodzieży emigracyjnej jest częścią szerokiego „problemu młodzieży”. Ten zaś, począwszy od lat sześćdziesiątych, ujawnia swą wyjątkową ostrość i powszechne rozmiary w formie różnorodnych kontestacji i ruchów młodzieżowych. U podstaw zaś tego — mającego dziś nowe wymiary — konfliktu pokoleń znajdują się, obok przyczyn stałych i naturalnych, szybkie i głębokie przemiany współczesnej epoki, odznaczającej się dążeniem do jedności rodzaju ludzkiego, pluralizmu postaw ludzkich wobec wartości, krytycyzmem, zmiennością, dynamizmem, poszukiwaniem nowości, a niedocenianiem ciągłości tradycji kulturowej. W tej nowej epoce, zwanej „wiekiem zerwania” (z tradycją), coraz większego znaczenia nabiera młodzież, która najbardziej dotkliwie przeżywa współczesne kryzysy i dlatego z jednej strony kontestuje zastany porządek, a z drugiej domaga się większego udziału w życiu społecznym¹.

Jednym z czynników, który jest jednocześnie przyczyną i skutkiem naszej epoki, jest powszechne zjawisko migracji, wpływające na kształt ewolucji świata. Dzięki niemu wzajemnie przenikają się rasy, cywilizacje, kultury i ideologie. Świat staje się mały, rośnie w nim tendencja do zanikania granic, a ludzie mają odczucie jakby żyli w jednej osadzie².

A właśnie młodzież jest kategorią społeczną, która najczęściej emigruje. Wszystkie też współczesne kryzysy cywilizacyjne zostają u niej spotęgowane przez próbę, jaką niesie z sobą emigracja. Na skutek wykorzenia ze swego pierwotnego środowiska społeczno-kulturowego w młodych ludziach dokonują się głębokie przemiany, wyciskające piętno na ich sposobie myślenia i stylu życia.

Kościół, kierując się swym posłannictwem, żywo interesuje się problemami młodzieży, a w tym również potrzebami młodych emigrantów. Sobór Watykański II nazwał młodzież „nadzieją Kościoła”, podkreślił wzrastające znaczenie młodzieży w życiu społecznym, ogłosił prawa młodych i podał liczne wskazania odnoszące się do wychowania młodego pokolenia. Niektóre teksty soborowe dotyczą wprost młodzieży emigracyjnej³.

* Redaktorem niniejszego biuletynu jest ks. Józef Bakalarz TChr., Lublin.

¹ F. Milson, *Youth in a changing Society*, London 1972, 19—48.

² S. Congr. Episcopis, *Instructio de pastorali migratorum cura* (= DPMC) 22 VIII 1969 nr 2, AAS 61(1969)614—643.

³ Zob. Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis*; konstytucja *Gaudium et spes* nr 7, 31, 60, 65, 66; dekret *Ad gentes* nr 12, 38; dekret *Christus Dominus* nr 18.

Jeszcze więcej miejsca poświęcają młodzieży dokumenty okresu posoborowego. Papieża zaś Jana Pawła II, który przy każdej nadarzającej się okazji spotyka się z młodzieżą i przemawia do niej, można bez cienia przesady nazwać przyjacielem młodych⁴. W 1985 r. Kościół włączył się w obchody Międzynarodowego Roku Młodzieży, a w roku następnym wprowadził na stałe obchody Światowego Dnia Młodzieży (Niedziela Palmowa), z okazji którego papież ogłasza doroczne orędzie⁵.

Poniższe rozważania, oparte głównie na treści dokumentów kościelnych, mają za cel ukazać doktrynalno-prawne stanowisko Kościoła wobec młodzieży emigracyjnej, a w szczególności jego stosunek do zjawiska emigracji młodzieży, problemów młodych emigrantów, duszpasterstwa młodzieży emigracyjnej.

1. Kościół a zjawisko emigracji młodzieży

Liczne dokumenty kościelne podkreślają potrzebę rozpoznawania złożonego i wieloaspektowego zjawiska emigracji, które stanowi rozległe pole ewangelizacji. W rozpoznawaniu sytuacji emigracyjnej Kościół zwraca uwagę na panoramę zjawiska emigracji, na jego przyczyny i następstwa, a także na jego ocenę moralną.

a. Panorama emigracji młodzieży

Zgodnie z ogólną prawidłowością w zjawisku emigracji uczestniczą najczęściej ludzie aktywni społecznie, a więc młodzi. Od końca lat siedemdziesiątych zwiększa się emigracja rodzinna, a tym samym również emigracja dzieci i młodzieży w wieku szkolnym. W 1974 r. w krajach Europy zachodniej liczono już 4 mln młodych migrantów do 21 roku życia. Odsetek młodych do 25 lat sięgał tam 40—50% wszystkich obcokrajowców. Podobny procent młodych imigrantów jest w Kanadzie i w Stanach Zjednoczonych⁶. Wśród emigrujących obecnie z Polski także przeważają ludzie młodzi⁷.

W powszechnej ekspansji emigracyjnej uczestniczą młodzi towarzyszący swym rodzicom, emigrujący samodzielnie, a także pokolenia zrodzone w kraju osiedlenia z rodziców imigrantów. Przeważają w tym młodzi żyjący w rodzinie, choć wielu pozostaje na emigracji tylko z jednym rodzicem. Coraz więcej młodzieży przebywa poza własnym krajem bez rodziny. W Europie zachodniej ilość dzieci porzuconych przez emigrantów sięga ćwierć miliona. Ofiarami emigracji są też dzieci pozostawione w kraju, a których rodzice sami wyemigrowali⁸.

W społecznej strukturze młodzieży emigracyjnej przeważają dzieci w wieku szkolnym. W Europie zachodniej znajduje się blisko 1 mln młodzieży (do 21 roku życia) poszukującej w innych krajach pracy i około 150 tys. studentów zagranicznych⁹.

⁴ D. Alimenti — A. Michelini, *Wy jesteście moją nadzieją. Fragmenty przemówień Jana Pawła II do młodzieży 1978—1985*, Warszawa 1987.

⁵ Jan Paweł II, list apostolski *Do młodych całego świata* 31 III 1985, Watykan 1985.

⁶ J. Widgren, *The social Situation of Migrant Workers and their Families in Western Europe*, Studi Emigrazione 13(1976)170—172.

⁷ Prymasowska Rada Społeczna, *Emigracja młodych Polaków*, Przegląd Katolicki 76(1988) nr 9, 1.

⁸ Pontificia Commissio de Spiritualibus Migratorum atque Itinerantium Cura, *Pastorale des migrants* (= PM) 26 V 1978, I nr. 2.

⁹ P. George, *Les migrations internationales*, Paris 1976, 131.

b. Przyczyny emigracji młodzieży

W badaniu emigracji młodych Kościół zwraca szczególną uwagę na przyczyny tego zjawiska. Uznaje bowiem, że w sytuacji poprzedzającej emigrację tkwi główne źródło późniejszych kryzysów i urazów emigranta. Trafne rozeznanie przyczyn jest też ważne dla właściwej oceny tego zjawiska, dla kierowania nim i — gdy jest to potrzebne — dla zapobiegania mu.

Dalszą i pośrednią przyczyną współczesnej emigracji jest kompleks warunków społeczno-cywilizacyjnych, które sprzyjają lub ułatwiają wędrowkę ludności w świecie. Główną i bezpośrednią przyczyną emigracji jest obecna sytuacja ekonomiczna, a w szczególności pogłębiająca się dysproporcja pomiędzy poziomem życia w różnych krajach. Brak dostatecznych środków do utrzymania w krajach uboższych („brak perspektyw życiowych”) wypycha tam niejako młodzież do poszukiwania pracy i lepszych warunków rozwoju w krajach bogatszych¹⁰.

Drugą, obecnie bardzo nasiloną, przyczyną emigracji są konflikty ideologiczne, polityczne lub religijne w wielu krajach, zwłaszcza w rozwijających się. Pod wpływem gwałtownych ruchów społecznych, stosowania dyskryminacji i ograniczania praw ludzkich, wielu młodych ludzi szuka schronienia i wolności w innych krajach. Tak rosą rzesze (ok. 15 mln.) uchodźców, deportowanych i apatrydów. Obok uchodźców *de iure*, podlegających pod normy konwencji genewskiej (1951 r.) w sprawach uchodźców, rośnie dziś liczba tzw. uchodźców *de facto*, którzy chcą korzystać ze statusu uchodźcy, choć nie mają do tego formalnych podstaw (np. polscy uchodźcy we Włoszech)¹¹.

Na trzecim miejscu znajduje się emigracja z przyczyn kulturalnych, obejmująca m.in. studentów zagranicznych (0,7 mln w świecie), artystów i sportowców. Nową formą emigracji (turystyki) jest wymiana wakacyjna grup dzieci i młodzieży pomiędzy różnymi krajami, jak to jest np. w Polsce, NRD, Czechosłowacji i ZSSR.

U młodzieży przyczyny obiektywne emigracji łączą się często z subiektywnymi, wśród których dokumenty kościelne wspominają tzw. „pokusę emigrowania”, gdy wyjazd za granicę jest traktowany jedynie jako przystopnia życiowa. Specyficzną formą emigracji jest emigracja kontestacyjna czy protestacyjna, wyrażająca sprzeciw młodego pokolenia wobec istniejących we własnym kraju stosunków społecznych. Jest to ucieczka z własnej ojczyzny, będąca odpowiednikiem ucieczki dziecka z rodzinnego domu¹².

Z myślą o zapobieżeniu nadmiernej i niepotrzebnej emigracji Kościół apeluje często do sumienia publicznego, aby w każdym kraju wypracowano zdrową politykę społeczno-ekonomiczną, stwarzającą perspektywy rozwoju młodzieży we własnym kraju. Władzom państwowym przypomina on, że obywatelom należy zapewnić twórczą podmiotowość i przedsiębiorczość, by nie popadli w społeczną frustrację i apatię. Od młodzieży zaś wymaga on, aby w poczuciu odpowiedzialności za dobro wspólne stawiali czoło trudnościom i przyczyniali się do rozwoju swego rodzimego społeczeństwa¹³.

c. Następstwa emigracji młodych

Z nie mniejszą uwagą Kościół śledzi dziś skutki i następstwa emigracji młodych, dostrzegając w niej wartości i zagrożenia, ukryte szanse i zagrożenia. Wśród pozytywnych następstw emigracji młodzieży zauważa on wyzwolenie

¹⁰ PM I nr 1.

¹¹ Pontificia Commissio..., *Per una pastorale dei rifugiati*, On the Move 13(1983) nr 1, 137—150.

¹² DPMC nr 10; Jan Paweł II, enc. *Sollicitudo rei socialis* 30 XII 1987 nr 15, Rzym 1988, 24.

¹³ Konstytucja *Gaudium et spes* nr 66; DPMC nr 9; PM, III nr 6.

człowieka z nędzy materialnej, upośledzenia społecznego lub ideologicznego. Równocześnie widzi on, że emigracja pomaga młodemu człowiekowi przemienić jego ludzką egzystencję, dając mu szansę rozwoju i wzbogacenia duchowego, kulturalnego i materialnego¹⁴.

Realistyczna ocena sytuacji nakazuje Kościołowi mówić również o wielkich zagrożeniach młodzieży emigracyjnej, o czym niżej. Emigracja jest jednak nie tyle przyczyną kryzysów, ile raczej okazją do ujawnienia się rzeczywistych, głębszych i ukrytych przyczyn, tkwiących w sytuacji poprzedzającej emigrację, w słabej formacji ludzkiej i chrześcijańskiej osób emigrujących, a także w braku opieki społecznej nad emigrującymi¹⁵.

Takie podejście do zagadnienia wyjaśnia szczególną troskę Kościoła, aby w opiece nad emigrantami dowartościować działalność prewencyjną, zapobiegawczą, a nie myśleć wyłącznie o działalności „lecniczej”, eliminującej lub łagodzącej negatywne następstwa emigracji.

d. Moralny charakter emigracji młodych

Wielu ludzi traktuje emigrację młodzieży czysto pozytywistycznie, mówiąc o niej w kategoriach wyłącznie socjologicznych i ekonomicznych. Kościół zaś patrzy na nią głównie w aspekcie moralnym i pastoralnym. Z dokumentów kościelnych jednoznacznie wynika, że emigracja ma charakter moralny i podlega ocenie moralnej. Każdy więc młody człowiek, który zamierza emigrować lub pozostać na stałe za granicą, powinien swą decyzję rozważyć i ocenić we własnym sumieniu¹⁶.

Przy tej ocenie trzeba odwołać się z jednej strony do przysługującego każdemu człowiekowi prawa do emigracji, a z drugiej do ciężącego na nim obowiązku respektowania dobra wspólnego. Oznacza to, że prawo do emigracji nie ma charakteru absolutnego ani też indywidualistycznego. Gdy idzie o jego wykonanie, jest ono uwarunkowane dobrem wspólnym różnych społeczności, a w szczególności dobrem własnej ojczyzny. Moralnym obowiązkiem człowieka jest miłość do ojczyzny, która nakazuje każdemu przyczyniać się do prawdziwego postępu własnego społeczeństwa.

Dlatego Kościół, potwierdzając zawsze słuszne prawo do emigracji, odnosi się negatywnie do „nieodpowiedzialnej ucieczki” młodych z własnego kraju. Indywidualistyczne i egoistyczne postawy w tym zakresie uznaje on za „poważne zagrożenie” dla dobra wspólnego społeczności, co wyraźnie widać w przypadku emigracji młodzieży z krajów słabo rozwiniętych. Kraje te pilnie potrzebują spożytkowania wszelkich zdolności i możliwości twórczych, gdy tymczasem emigracja młodych i wykształconych ludzi może łatwo pozbawić je niezbędnej im pomocy duchowej i materialnej¹⁷.

2. Kościół a problemy młodych emigrantów

W organizowaniu opieki nad emigrantami Kościół uznaje zasadę, że najpierw trzeba poznać sytuację i problemy tych ludzi, a następnie nieść im pomoc, która powinna być dostosowana do rzeczywistych konkretnych potrzeb osób i grup. Stąd poniższe rozważania — stosujące się do logicznego porządku tej zasady — dotyczą kryzysów młodzieży emigracyjnej, zadań społecznych wobec niej, działalności niektórych instytucji wspierających młodzież emigracyjną.

¹⁴ Towarzystwo Chrystusowe, *Dyrektorium duszpasterstwa emigracyjnego*, Poznań 1984, nr 37—56.

¹⁵ Pontificia Commissio..., *Chiesa e mobilità umana* (= CMU) 26 V 1978, nr 4, AAS 70(1978) 357—378.

¹⁶ *Episkopat Polski a emigracja*, Biuletyn Ruchu Apostolatu Emigracyjnego 2(1988) nr 1, 9.

¹⁷ DPMC nr 3.

a. Kryzysy i problemy młodych emigrantów

Źródłem kryzysów, obejmujących wszystkie sfery życia ludzkiego, jest wykorzenie młodego człowieka z jego naturalnego środowiska. Dla dzieci i młodzieży najistotniejsze znaczenie ma w tym względzie gwałtowna przemiana więzi rodzinnych, które w warunkach emigracji zostają rozluźnione i ograniczone, a w pewnych sytuacjach nawet zerwane. Dzieciom emigrantów zagraża dlatego ostry kryzys psychiczny, objawiający się w formie samotności, anonimowości, lęku czy nawet zaburzeń neurotycznych¹⁸.

Młodemu pokoleniu na emigracji zagraża niedostatek prawdziwego bogactwa, jakim jest wychowanie. W warunkach emigracji ulegają bowiem zachwianiu wszystkie funkcje rodziny, a głównie funkcja wychowawcza. Sprawa wychowania zostaje tam zazwyczaj przesunięta na dalszy plan. W samej rodzinie dzieci przeżywają dramat rozdwojenia między różnymi językami i kulturami. Nierzadko dochodzi do tego, że rodzice i dzieci mówią do siebie różnymi językami i żyją jakby w dwóch światach. Niezależnie od tego młodemu pokoleniu grozi pokusa świadomego wyrzeczenia się kultury ojczystej, którą ocenia ono jako przestarzałą i nieprzydatną¹⁹.

Dzieciom i młodzieży emigracyjnej zagraża niebezpieczeństwo zerwania więzi międzypokoleniowej, a jeszcze bardziej izolacja w miejscowej społeczności. I to właśnie stanowi istotę dramatu młodzieży, która na emigracji czuje się społecznie zagubiona, pozostaje na uboczu życia społecznego, żyje w swoistej pustce psycho-społecznej. Pozbawiona pełniejszej więzi społecznej młodzież ta traci przez to samo poczucie własnej tożsamości. Jest pokoleniem „niczym”, osamotnionym i milczącym. W środowiskach tej młodzieży szerzy się dlatego niebezpieczne zjawisko społeczne — anomia, objawiająca się u człowieka poczuciem anonimowości i odrzucenia, niezdolnością do współdziałania społecznego i lekceważeniem norm społecznych²⁰.

Urazy te widać wyraźnie w zakresie życia moralnego młodzieży emigracyjnej, u której łatwo zanika poczucie porządku moralnego. Efektem tego kryzysu są — nie negując jego stron pozytywnych — różnorodne powikłania dróg życiowych młodych emigrantów, zdarzające się u nich różne formy ucieczki od życia, patologie społeczne i przestępczość²¹.

W obcym środowisku młodzieży zagraża kryzys religijny, spowodowany osłabieniem naturalnych więzów łączących wiarę i kulturę. Na emigracji dostrzega się prawidłowość, że ci, którzy porzucili kulturę ojczystą, odstępują też zwykle od praktykowania swej wiary. Emigrant porzucający „wiarę swych ojców” staje się łatwym łupem różnych sekt lub grup ideologicznego czy politycznego nacisku²².

b. Społeczne zadania wobec młodzieży emigracyjnej

Kościół ukazuje zjawisko emigracji w aspekcie społeczno-wychowawczym. Naucza więc on, czemu w warunkach emigracji trzeba zapobiegać, co niwelować lub łagodzić, a co należy rozwijać i wykorzystywać jako naturalne atuty emigracji. Tym samym wskazuje on zadania, które mają na celu udzielenie pomocy młodemu pokoleniu w jego rozwoju i dojrzewaniu w warunkach życia emigracyjnego.

¹⁸ A. Vasquez, *Les enfants d'exiles et d'immigres*, w: *Le droit de l'education*, Paris 1979, 138—139.

¹⁹ J. Bakalarz, *Podstawowe problemy duszpasterstwa rodzin migrantów*, *Collectanea Theologica* 51 (1981) nr 2, 164—165.

²⁰ *Les enfants de nulle part*, *On the Move* 2(1972) nr 3, 20—23; N. Rudas, *Migrations e criminalità Studi Emigrazione* 14(1977) 135—147.

²¹ CMU nr 7.

²² PM, II nr 4.

Za fundamentalne zadanie w tej dziedzinie chrześcijaństwo uznaje sprawę wychowania. Zapewnienie dzieciom i młodzieży wychowania jest kluczem, który otwiera im drzwi do lepszej przyszłości. Stąd sprawę edukacji trzeba uznać na emigracji za priorytetową, której należy poświęcić dużo troski społecznej²³.

Dokumenty kościelne podkreślają, że celem wychowania jest pełna i harmonijna formacja młodego człowieka. Taki zaś rozwój może zapewnić tylko wychowanie etniczne, czyli takie, które odpowiada wrodzonym właściwościom, uzdolnieniom i tradycjom własnej grupy etnicznej. Młodzi ludzie zachowują wówczas swą podmiotowość i tożsamość, która zakorzenia ich w kulturowym dziedzictwie ich przodków²⁴.

Jednakże dzieci emigrantów są członkami nie tylko własnej grupy etnicznej, ale także szerszej społeczności, pośród której mają z czasem spełniać swe powołanie społeczne. I z tej właśnie racji należy im zapewnić wychowanie na arenie szerszej niż ich rodzina czy grupa etniczna. Tylko wówczas mogą one stać się ludźmi przyszłości, uczestniczącymi w pełni w życiu społecznym²⁵.

Słowem, młodemu pokoleniu emigrantów należy zapewnić wychowanie dwukulturowe, które harmonijnie łączy kulturę ojczystą z wartościami kultury miejscowej. Efektem takiego wychowania jest człowiek, który zachowuje poczucie własnej tożsamości etnicznej, ale — i to trzeba podkreślić — tożsamości otwartej, rozwijającej się ku przyszłości.

Ten model wychowania umożliwia realizowanie drugiego zadania społecznego wobec młodego pokolenia emigrantów, a mianowicie insercji czyli pogłębionej integracji społecznej. Dzięki temu procesowi społecznemu młodzi emigranci nawiązują relacje z szerokim środowiskiem społecznym, w którym czują się „jak u siebie w domu”, realizując tam własne powołanie ludzkie i chrześcijańskie²⁶.

Niezbędnym warunkiem właściwego wychowania i uspołecznienia młodzieży emigracyjnej jest poszanowanie jej podmiotowości. Przejawem upodmiotowienia młodzieży jest jej partycypacja czyli aktywne uczestnictwo w życiu społecznym, zarówno w ramach własnej grupy etnicznej, jak i w miejscowej społeczności, a nawet w życiu międzynarodowym.

c. Instytucje wspierające młodzież emigracyjną

Do wychowania i wprowadzenia młodego pokolenia emigrantów w aktywne życie społeczne potrzebna jest harmonijna współpraca różnych instytucji. W pierwszym rzędzie rodziny, w której młody człowiek wyrasta niejako z „etnicznego pnia”, najdoskonalej zaspokaja swe potrzeby psychiczne i łączy się z duchowymi wartościami przodków²⁷.

Rodzina potrzebuje jednak pomocy całej społeczności, a w szczególności państwa, które w kraju imigracji ma obowiązek ochraniać prawa rodziców w dziedzinie wychowania etnicznego, a także zapewnić młodemu pokoleniu emigrantów te same warunki życia, kształcenia, pracy i opieki społecznej, jakie przysługują wszystkim obywatelom²⁸.

²³ J. Bakalarz, *Misjonarz migrantów wobec szkolnictwa etnicznego*, *Collectanea Theologica* 51(1981) nr 3, 182—187.

²⁴ Deklaracja *Gravissimum educationis* nr 1; DPMC nr 11.

²⁵ PM, III nr 2, 5.

²⁶ J. Bakalarz, *Duszpasterstwo a tożsamość etniczna emigrantów*, *Znaki Czasu* 4(1986) 81—84.

²⁷ J. Bakalarz, *Kościół a rodziny emigrantów*, *Znaki Czasu* 9(1988) 62—64.

²⁸ *Stolica Apostolska, Karta Praw Rodziny* 22 X 1983, art. 12, *L'Osservat. Rom.* 4(1983) nr 10, 7.

Wśród środków wychowania szczególne znaczenie posiada szkoła. Jednym z jej zadań jest „wprowadzenie wychowanków w dziedzictwo kultury wytworzonej przez przodków”. Dzieci i młodzież emigrantów mają dlatego prawo do szkolnictwa etnicznego, uwzględniającego ich język i kulturę ojczystą²⁹.

Funkcję wychowawczą i integracyjną młodzieży na emigracji spełnia całe środowisko społeczne, a w szczególności miejsce pracy, stowarzyszenia młodzieżowe, zwłaszcza harcerstwo, zespoły kulturalne, środki społecznego przekazu, sport i rozrywka.

3. Duszpasterstwo młodzieży emigracyjnej

Praca duszpastersko-wychowawcza na emigracji ma podstawowe znaczenie, gdyż decyduje w istotny sposób o przyszłości całego duszpasterstwa emigracyjnego. Dziś, gdy powszechnie stwierdza się kryzys tego duszpasterstwa, trzeba pomyśleć o generalnej odnowie koncepcji duszpasterstwa młodzieżowego, a w szczególności o poszerzeniu zadań duszpasterskich oraz o odnowie form i środków etnicznego duszpasterstwa młodzieżowego.

a. Odnowa koncepcji duszpasterstwa młodzieży

Dotychczasowe duszpasterstwo młodzieży emigracyjnej kopiuje w zasadzie formy i metody duszpasterstwa lokalnego. Stąd dla znacznej części tej młodzieży jest ono po prostu nieobecne albo też znajduje się na uboczu życia społecznego.

Sytuacja ta jest sygnałem wzywającym do wypracowania nowej koncepcji duszpasterstwa. Podstawowym zaś wymogiem nowoczesnego duszpasterstwa emigracyjnego jest jego obecność pośród życia i aktywność. Według słów papieża Pawła VI „ruchliwości współczesnego świata powinna odpowiadać duszpasterska ruchliwość Kościoła”³⁰. Miejszem działania duszpasterskiego ma więc być nie tylko świątynia i sala katechetyczna ale „każde skrzyżowanie dróg ludzkich”: szlaki drogowe, lotniska, porty, ośrodki turystyczne, wszelkie wspólnoty kościelne, różne środowiska społeczne, a nawet życie międzynarodowe. Wszędzie tam młodzież emigrująca ma prawo oczekiwać na duchową pomoc Kościoła³¹.

Dla podjęcia tak wielkiego dzieła, które można nazwać nową ewangelizacją, nie wystarcza zaangażowanie pojedynczych duszpasterzy, katechetów i wychowawców katolickich. Zgodnie z posoborowym modelem ewangelizacji świata emigracji działalność pastoralną wśród młodzieży mają spełniać poszczególne kościoły lokalne w krajach emigracji i imigracji. Jedne powinny przy tym współpracować z innymi, wspierać się wzajemnie i dopełniać swe posłannictwa. Nowoczesne duszpasterstwo młodzieży emigracyjnej ma więc mieć charakter międzykościelny i międzynarodowy³².

W ramach Kościoła lokalnego ma ono mieć charakter powszechny. Chcąc dziś odnowić duszpasterstwo młodzieży emigracyjnej trzeba zacząć właśnie od tego: budzić poczucie odpowiedzialności wiernych, rodzin, parafii, wspólnot zakonnych, grup i stowarzyszeń kościelnych za katolickie wychowanie młodego pokolenia na emigracji.

Odnowa duszpasterstwa musi zmierzać do upodmiotowienia młodzieży emigracyjnej w Kościele, tak, aby mogła ona aktywnie uczestniczyć w kościelnej misji apostołskiej. Owo uczestnictwo ma być jej własnym i świeckim posłannictwem apostołskim, które zbiega się i uzupełnia posłannictwo hierar-

²⁹ Deklaracja *Gravissimum educationis* nr 1, 5; PM, III nr 5.

³⁰ Allok. 17 X 1973, AAS 65(1973) 591; CMU nr 20.

³¹ CMU nr 24.

³² *Tamże*, nr 19, 26.

chiczne duszpasterzy. Tylko wówczas młodzi emigranci mogą stawać się „wędrównymi świadkami Chrystusa”, którzy apostołują w swych środowiskach i przyczyniają się do prowadzenia działalności ekumenicznej i misyjnej³³.

b. Duszpasterskie zadania wobec młodzieży

Pomoc duszpasterska ma generalnie zmierzać do formowania młodych emigrantów na dojrzałych ludzi i chrześcijan. W pierwszym rzędzie postulat ten zakłada dojrzwowanie wiary, a więc jej zweryfikowanie, pogłębienie, umocnienie, rozwój i rozkrzewianie. Następnie konieczne jest do tego kształtowanie u młodzieży dojrzałego sumienia chrześcijańskiego, a także ułatwienie jej włączenia się do wspólnoty kościelnej³⁴.

Te ogólne zadania duszpasterskie wobec młodzieży konkretyzują się i modyfikują w zależności od etapu i miejsca emigracji. W kraju wyjazdu emigrantów Kościół powinien prowadzić działalność prewencyjną, polegającą na przygotowaniu młodych ludzi do życia poza własnym środowiskiem etnicznym i kulturowym. Jego zadaniem jest również utrzymanie żywych kontaktów z emigrantami, wysyłanie na emigrację kapłanów i innych apostołów etnicznych, wspieranie swych rodaków modlitwą, pomocą moralną i kulturalną³⁵.

Podstawowym zadaniem Kościoła w kraju osiedlenia emigrantów jest życiowie przyjąć obcych przybyszów, udzielając im informacji, rady i niezbędnej pomocy. Do dyspozycji imigrantów należy oddać odpowiedni (etniczny) personel apostołski. Samym imigrantom trzeba umożliwić uczestnictwo w życiu i strukturach miejscowego Kościoła³⁶.

c. Parafia etniczna a młodzież

Decydującą rolę w zachowaniu i rozwoju życia religijnego młodzieży emigracyjnej spełniają parafie etniczne. Te jednak czynią to tylko wówczas, gdy są w nich uaktywnione rozliczne funkcje ewangelizacyjne, a zwłaszcza zadanie przepowiadania Słowa Bożego, które jest źródłem wiary. W odniesieniu do młodzieży konieczne jest dlatego dowartościowanie katechezy, ogólnej i sakramentalnej, zwłaszcza przedmałżeńskiej³⁷.

Podobnie należy rozwijać świadome i aktywne uczestnictwo młodzieży w życiu liturgicznym parafii, zwłaszcza zaś w Eucharystii, która jest centrum wspólnoty parafialnej. Całe zresztą wychowanie i formacja religijna młodych emigrantów ma polegać w istotnej mierze na „wspólnym przeżywaniu” wartości, czyli na partycypacji w życiu wspólnoty parafialnej. W niej młodzi odnajdują środowisko dla rozwoju własnej osobowości, a także konkretny przykład wiązania wiary z życiem ze strony starszych³⁸.

Tak więc parafie etniczne powinny stopniowo przekształcać się z anonimowych ugrupowań w prawdziwe wspólnoty wiary, kultu i miłości chrześcijańskiej. Warunkiem i owocem tego przekształcenia jest upodmiotowienie i uaktywnienie wszystkich wiernych, a w tym również młodzieży, dla której ten proces ma największe znaczenie. Jej wejście do parafii jest bowiem początkiem świadomego wejścia do Kościoła i społeczności.

³³ Dekret *Apostolicam actuositatem* nr 14; CMU nr 9, 13—14, 30.

³⁴ Paulus VI, *adhort. ap. Evangelii nuntiandi* 8 XII 1975, nr 18, 23, 36, 54, AAS 68(1976) 5—16; CMU nr 7, 12.

³⁵ J. Bakalarz, *Obowiązki proboszcza wobec emigrujących parafian*, *Collectanea Theologica* 45(1975) nr 4, 217—221.

³⁶ DPMC nr 22—24; CMU nr 22; PM II nr 3.

³⁷ Kan. 528 § 1, 776, 1072; CMU nr 27.

³⁸ Kan. 528 § 2.

Nie wolno jednak zapominać, że droga do wielkiej wspólnoty kościelnej prowadzi przez wspólnoty małe, z których najbliższą młodemu człowiekowi jest rodzina. Jeśli jest ona prawdziwym „Kościołem domowym”, który naucza, daje świadectwo i przekazuje życie fizyczne oraz duchowe, spełnia ona tym samym funkcję religijnej formacji młodego pokolenia. Dlatego duszpasterze powinni w szczególności sposób troszczyć się o wspieranie rodzin emigrantów, aby mogły one należycie wypełnić swe zadanie. Duszpasterstwo rodzin jest poniekąd podstawą duszpasterstwa młodzieży³⁹.

Z myślą o potrzebach młodego pokolenia na emigracji katolickie wspólnoty etniczne powinny starać się o prowadzenie własnych szkół lub innych zakładów wychowawczych. Upodmiotowieniu młodzieży emigracyjnej w parafii służą stowarzyszenia religijne, małe grupy i ruchy. W duszpasterstwie parafialnym należy korzystać w szerokim zakresie ze środków społecznego przekazu.

ks. Józef Bakalarz TChr., Lublin

II. DUSZPASTERSTWO POLSKIE W OTTAWIE

Coraz liczniejsze kontakty z parafianami polonijnymi sprawiają, iż stają się one nam bliższe. Jednocześnie odmienność warunków, w których funkcjonują, powoduje, że ich działalność jest szerzej nieznana w Polsce. Warto więc popatrzeć z bliska na jedną z wielu parafii polonijnych, tym razem z terenu Kanady, bliskiej nam choćby z racji wizyty papieskiej w tym kraju (1984 i 1987 r.) oraz z powodu podróży prymasa kardynała Józefa Glempa (1986 r.) relacjonowanych dość szczegółowo przez środki masowego przekazu. Zwrócimy tu uwagę na korzenie tej Polonii, powstanie i rozwój parafii oraz obecną działalność przejawiającą się w tylu różnorodnych formach, obejmujących również kontakty ze starym krajem. Przedmiotem niniejszego szkicu jest parafia św. Jacka w stolicy kraju Ottawie¹. Nie jest ona najstarszą parafią polonijną w Kanadzie i może nawet nie najciekawszą. Jest po prostu jedną z wielu placówek służby polskiemu wychodźstwu w świecie.

1. Polacy w Ottawie

Ottawa jest najbardziej na zachód wysuniętym miastem prowincji Ontario. Według danych ogólnokanadyjskiego spisu ludności z 1981 r. miała 291 850 mieszkańców, w tym 2905 Polaków. Parafia polska liczyła w 1985 r. ok. 2000 wiernych. Ponieważ nie ma tu tyle atrakcyjnych miejsc pracy, co choćby w stolicy prowincji Toronto, stąd liczba mieszkańców ma tendencję spadkową. Dziesięć lat wcześniej ogólnonarodowy spis wykazał, że stolica liczyła 302 435 obywateli, w tym 3775 Polaków.

³⁹ J. Bakalarz, *Kościół a rodziny...*, 58—71.

¹ Przy opracowywaniu artykułu korzystano z następujących źródeł i opracowań: Archiwum Archidiecezjalne oraz Archiwum Parafii św. Jacka w Ottawie i wymienione wyżej księgi jubileuszowe stanowią zasadniczą podstawę źródłową zaprezentowanej charakterystyki ottawskiej parafii św. Jacka. Uwzględniono też: *Polacy w Ottawie zbudowali kościół*, „Głos Polski” z 18.07.1957; J. Sajewicz, *Historia powstania parafii św. Jacka w Ottawie i jej znaczenie*, „Głos Polski” z 27.02.1958. O proboszczach parafii: ks. Jan Sajewicz, *Pięćdziesiąt lat w kapłaństwie*, „Czas” z 29.03.1986; o ks. Sajewiczu: R. Szwoch, *Siewca słowa. 50-lecie kapłaństwa ks. Jana Sajewicza*, „Słowo Powszechne” z 23.09.1987; *Vademecum Polonii. Okręg Ottawa*, Ottawa 1984.

Według danych z 1984 r. całe Ontario zamieszkiwało 8 700 000 ludzi należących do różnych grup etnicznych: 60% z nich to Brytyjczycy, 10% Francuzi, 6% Niemcy i Włosi, 4,5% Ukraińcy, natomiast Polacy stanowili 3%. Mieszkańcy wyznania rzymskokatolickiego są największą grupą religijną prowincji liczącą 33% ogółu ludności. Ludność Toronto dochodzi do 3 000 000.

Do Ottawy napływali Polacy po I wojnie światowej. Ich liczba w okresie międzywojennym była jednak niewielka. Opiekę duszpasterską nad nimi sprawował dorywczo o. Knapik, redemptorysta. Nabożeństwa odbywały się w katolickiej cerkwi ukraińskiej oraz w różnych kościołach parafialnych Ottawy. Dużą pomocą dla Polonii tego okresu był konsul generalny Rzeczypospolitej J. Pawlica. Z jego inicjatywy powstaje w 1936 r. Klub Polsko-Kanadyjski. Była to pierwsza polska organizacja, która miała na celu organizowanie życia polonijnego w dziedzinie społecznej oraz kulturalnej.

Podczas II wojny światowej do Ottawy przybywa nowa fala emigrantów. Byli to inżynierowie, technicy, profesorowie; najczęściej zdemobilizowani żołnierze z Wielkiej Brytanii i Włoch, dawni więźniowie obozów koncentracyjnych wywiezieni przymusowo na roboty do Niemiec oraz uchodźcy. To oni podwoili szereg Polonii ottawskiej. W 1941 r. powołali do życia Stowarzyszenie Techników i Inżynierów. Niektórzy z nich zaangażowali się czynnie w Klubie Polsko-Kanadyjskim. Ze skąpych przekazów źródłowych dotyczących tego okresu dowiadujemy się, że w 1942 r. z racji obchodów rocznicy wybuchu powstania listopadowego, była odprawiona Msza dla Polaków w kaplicy zakonnej przy ul. Gloucester.

Byli żołnierze zakładają w r. 1947 organizację Stowarzyszenie Polskich Kombatantów, Koło nr 8. Organizacja ta nabywa w latach pięćdziesiątych pierwszy Dom Polski w Ottawie, poświęcony 1953 r. przez arcybiskupa J. Gawniłę.

2. Historia duszpasterstwa

a. Początki stałego duszpasterstwa polonijnego

Pierwsze próby ustanowienia duszpasterstwa dla Polaków poczynił arcybiskup ottawski. A. Vachon w 1948 r. Pracę podjęli księża ze Zgromadzenia Księży Oblatów w Toronto: Jan Sajewicz, Piotr Klika, Jan Chwist oraz Franciszek Orszulik. Ich praca ograniczała się przeważnie do urządzania nabożeństw polskich raz w miesiącu w kaplicy Notre Dame przy ul. Murray. Z inicjatywy ks. Orzulika odbyły się w Ottawie pierwsze misje dla Polaków. Prowadził je oblat ks. K. Stolarek z Francji. Taka praca duszpasterska trwała od 1948 do 1950 r. Według przeprowadzonego wtedy niekompletnego spisu w Ottawie było 70 polskich rodzin, 80 samotnych mężczyzn i ponad 100 samotnych kobiet i dziewcząt.

Duszpasterstwo polskie w Ottawie podjął w kwietniu 1950 r. przebywający na studiach w tym mieście ks. E. Hubicz z diecezji winnipeskiej. Po wyjeździe ks. Hubicza do Winnipegu abp Vachon zleca duszpasterstwo polskie księdzu słowackiemu J. Vavrović. Nabożeństwa odbywały się nadal w kaplicy Notre Dame.

W grudniu 1951 r. abp Vachon ustanowił stałe duszpasterstwo dla Polaków. Na duszpasterza powołuje ks. J. Sajewicza, dotychczasowego redaktora „Gazety Polskiej” w Winnipegu. Po przybyciu do Ottawy nowy duszpasterz całą zimę odwiedza Polaków rozproszonych po mieście i okolicy. Wzmacnia w ten sposób ich więzy z polską placówką. Odtąd też rozwijał formy duszpasterstwa parafialnego. Ustanowiono stały program nabożeństw. Odbywały się one w dominikańskiej kaplicy św. Jana Chrzciciela przy al. Empress w parafii francuskiej, która bardzo życzliwie przygarnęła polskich emigrantów. Od razu też umieszczono tu obraz Matki Bożej Częstochowskiej.

Ustalono przede wszystkim dwie Msze niedzielne. Organizowano systematycznie coroczne rekolekcje adwentowe i postne, nabożeństwa majowe, różańcowe, nabożeństwa wielkopostne, procesje oraz przygotowanie do I Komunii. Nie zaniedbano także katechizacji dzieci i młodzieży. Znaleźli się nawet stali organiści: A. Binkowski oraz F. Kuc a. Duszpasterz zamieszkał najpierw w Seminarium Duchownym Księży Oblatków, później w pobliżu klasztoru dominikanów, u Braci Szkół Chrześcijańskich, by mieć bliższy kontakt ze swoimi parafianami. W styczniu 1952 r. został powołany do życia pierwszy Komitet Kościelny. W tym samym roku rekolekcje wielkopostne prowadził dawny duszpasterz ks. J. Chwist.

b. Powstanie parafii i jej rozwój

W tak rozwijającej się placówce dzięki poparciu abpa Vachon podjęto w 1953 r. decyzje budowy własnego kościoła oraz zorganizowania własnej parafii. Komitet Planowania Budowy powstał w końcu 1954 r. Utworzył się też Komitet Imprezowy, który zdobywał się na maksymalne wysiłki w organizowaniu pikników, zabaw, pokazów filmowych, organizowania gastronomii na wystawach w mieście, by w ten sposób zdobywać pieniądze na budowę kościoła. Bazary odbywały się w sali włoskiej parafii św. Antoniego Padewskiego. Następuje też szereg spontanicznych gestów pomocy ze strony Polonii. Przykładowo prof. W. Rody zorganizował w Château Laurier koncert muzyczny. Dochód z tego przeznaczył na budowę kościoła.

Ważnym momentem w dziejach polskich katolików w Ottawie był rok 1954, kiedy to Kuria Arcybiskupia utworzyła parafię nieterytoryalną o charakterze narodowościowym. W rok później, w kwietniu 1955 r., zostaje zawarta umowa między Kurią a Zgromadzeniem Misjonarzy Oblatów w Kanadzie, na mocy której abp M. J. Lemieux OP powierzył stałą opiekę duszpasterską nad nowo powstałą parafią w Ottawie polskim księżom oblatom. Akt erekcyjny ustanawiający polską parafię na zasadach personalnych został odczytany w czasie nabożeństwa w kaplicy dominikańskiej 28 stycznia 1957 r. przez wikariusza generalnego H. Ch atr a n d.

7 października 1956 r. rozpoczęto budowę kościoła z salą parafialną pod świątynią oraz pomieszczeniami przylegającymi do kościoła z przeznaczaniem na biura parafialne oraz mieszkanie dla proboszcza. Prace budowlane ukończono w końcu lipca 1957 r. Pierwsza Msza została odprawiona w nowym kościele 4 sierpnia 1957 r. W tydzień później, 11 sierpnia 1957 r., abp Lemieux poświęcił kamień węgielny, który został zamurowany w fundamentach już istniejącego kościoła. Tym samym w stolicy Kanady powstał pomnik wiary i polskości, wzniesiony ku czci apostoła Wschodu św. Jacka Odrowąża w 700 rocznicę jego śmierci w Krakowie.

W 1966 r. nastąpiła przebudowa ołtarza głównego pod kierunkiem architekta Z. Now a k a. Dla uczczenia Milenium Polski Polonia ottawska zakupiła nowy ołtarz marmurowy wraz z dwoma pulpitami. Z tej samej okazji sprawiono też ornat z wyhaftowanym wizerunkiem M. B. Częstochowskiej z jednej strony oraz polskim orłem w koronie z drugiej strony. We wnętrzu kościoła znajdują się elementy związane z polską tradycją religijną i historyczną. W 1959 r. parafianie S. i W. Grocholscy fundują boczny ołtarz M. B. Częstochowskiej, sprowadzają z Częstochowy obraz namalowany przez prof. B. Rutkowskiego. Nad głównymi drzwiami wejściowymi do kościoła ufundowano w 1971 r. witraż z orłem polskim i napisem *Polonia semper fidelis*. W 1962 r. kościół otrzymał z ofiar całej parafii witraż za ołtarzem głównym według projektu inż. W. Czerwińskiego. Polonijne Towarzystwo Seniorów „Ognisko” nabyło w 1979 r. obraz M. B. Ostrobramskiej namalowany przez A. Bratka. Wizerunek jest usytuowany obok prawego ołtarza bocznego, wykonano też pod nim dodatkową konsolę. W 1962 r. poszczególne rodziny parafii fundują stacje Drogi Krzyżowej wykonane przez

E. Koniuszego (ucznia K. Dunikowskiego) według rysunków R. Staniekiewicza. W kościele znajduje się rzeźba św. Antoniego, przykład góralskiej sztuki ludowej, nieznanego rzeźbiarza, dar A. i L. Stolfów. Prace nad ostatecznym urządzeniem i udekorowaniem sali parafialnej zostały zakończone w 1976 r.

3. Życie religijne i duszpasterstwo

a. Życie sakramentalne i nauczanie

Od początku duszpasterstwo wśród Polonii w Ottawie do 1971 r. prowadzone było wyłącznie w języku polskim. Mszę w języku angielskim wprowadzono dopiero w 1971 r. W niedziele i święta odprawiane są tu trzy Msze, ostatnia po angielsku. W dni powszednie jest jedna Msza sprawowana wyłącznie po polsku.

Parafia zachowała większość zwyczajów i obrządków polskich związanych z rokiem liturgicznym. Według danych z 1985 r. są to: pasterka, opłatek, święto M. B. Gromnicznej, Gorzkie Żale połączone z kazaniem pasyjnym, święcenie pokarmów, nabożeństwa majowe i październikowe, w listopadzie modlitwy za zmarłych tzw. wypominki. Św. Mikołaja organizuje Szkoła Sobotnia. W parafii urządzone są uroczyste obchody kościelne rocznic polskich święt narodowych: uchwalenia Konstytucji 3 Maja oraz odzyskania przez Polskę niepodległości — 11 listopada, a także innych.

W ramach obchodów milenium chrztu Polski w Niedzielę Tysiąclecia 8 maja 1966 r. została odprawiona uroczysta suma przez biskupa pomocniczego ottawskiego J. R. Windle. Urządzona tego samego dnia akademie zgromadziła w Château Laurier miejscową Polonię i wielu zaproszonych gości z udziałem najwyższych władz kościelnych i państwowych. 14 sierpnia świętowano „Chwałę Oręża Polskiego”. 23 kwietnia 1966 r. w ramach obchodów Milenium pianista A. Wąsowski dał na rzecz tych obchodów koncert utworów Chopina i Szymanowskiego, również w znakomitej sali Château Laurier. Młodzież ottawska wzięła żywy udział w dniach od 15 do 31 sierpnia 1966 r. w Milenijnym Złocie Młodzieży Polskiej na Kaszubach ontaryjskich. Ostatni dzień obchodów roku milenijnego w Ottawie miał miejsce 13 listopada 1966 r. Była to uroczysta suma w kościele św. Jacka w obecności delegata apostolskiego w Kanadzie abpa S. Pignedoliego. Kazanie wygłosił prowincjał oblatów w Kanadzie ks. F. Kwiatkowski. Na zakończenie uroczystości przemówił delegat apostolski sławiąc zawsze wierną katolicką Polskę. Uroczystości ubogacił chór im. I. J. Paderewskiego. Tego samego dnia w godzinach popołudniowych w audytorium Uniwersytetu Ottawskiego miała miejsce Akademia Zamknięcia Roku Milenijnego.

11 stycznia 1970 r. w sali parafialnej została otwarta wystawa *Polska podziemna i powstanie warszawskie w dokumentach i pamiątkach*. Z okazji 50-lecia powrotu do Polski Górny Śląsk Klub Polsko-Kanadyjski w Ottawie razem z montrealским Klubem Ziem Zachodnich urządził w dniach 12 i 13 lutego 1972 r. wystawę *Polskie Ziemie Zachodnie*.

W 1953 r. w ramach obchodów roku maryjnego parafia zorganizowała pielgrzymkę do sanktuarium św. Józefa w Montrealu. W 1979 r. parafię nawiedziła figurka M. B. Fatimskiej pielgrzymująca przez poszczególne parafie katolickie całej Kanady. Parafia św. Jacka organizuje też pielgrzymki do Midland, Ont. W 1970 r. włączyła się w obchody i spotkania z racji synodu archidiecezjalnego poświęconego apostołatowi ludzi świeckich w Kościele.

Z inicjatywy W. Podoskiego powstała w 1954 r. Sobotnia Szkoła Polska. Po śmierci założyciela, opiekuna i pierwszego kierownika tej szkoły w 1960 r., w uznaniu jego zasług placówka otrzymała nazwę „Szkoła im. W. Podoskiego w Ottawie”. W maju 1979 r. szkoła obchodziła 25-lecie istnie-

nia. Z tej racji została urządzona uroczysta akademія. W programie szkoły jest też nauka religii. Przez dwa lata 1954—1956 zajęcia prowadził ks. A. Ra-bie-ga, po nim uczył religii J. Wasążnik.

Parafia prowadzi regularną sobotnią katechizację dzieci i młodzieży w kościele. Przygotowuje też do I Komunii św. i bierzmowania. Wspólnota parafialna organizuje rekolekcje adwentowe i wielkopostne w języku polskim zapraszając kaznodziejów polskich z terenu Kanady (franciszkanie z Mon-treалу) oraz oblatów z Kanady, Francji i Polski oraz księży z KUL.

W parafii pracowały od 1953 r. polskie siostry sercanki. Uczyły katechizmu i języka polskiego. Okres ich pobytu był jednak krótki, do sierpnia 1964 r., gdyż nie było odpowiednich warunków do osiedlenia się przy parafii. Później przez pewien okres czasu na zakończenie corocznego przygotowania dzieci do I Komunii św. przyjeżdżały do pomocy duszpasterskiej dwie siostry felicjanki z Toronto.

Z okazji różnych wydarzeń z życia wspólnoty parafialnej odwiedzali parafię biskupi kanadyjscy i polscy: A. Vachon i J. Gawlina (1953 — poświęcenie pierwszego Domu Polskiego), M. H. Lemieux (1957 — poświęcenie kamienia węgielnego nowego kościoła), J. R. Windle (1967 — z racji 10-lecia parafii), J. A. Ploudre (1975 — udzielenie bierzmowania), K. Wojtyła wraz ze S. Wesołym (1969 — parafia otrzymała wówczas od kard. Wojtyły relikwiarz św. Jacka), W. Rubin (m. in. 1972, 1980 — udzielenie bierzmowania) oraz J. Stroba i I. Jeż (1980). W 1961 r. parafia gościła generała W. Andersa.

b. Działalność charytatywna parafii

Działalność charytatywna parafii wymaga specjalnego podkreślenia. Są to dotacje pieniężne przeznaczone na różne cele i potrzeby w Polsce, dla Polaków w innych krajach, na cele polonijne w samej Kanadzie lub też na lokalne cele kanadyjskie. Pomoc dla Polski koncentruje się głównie na systematycznym wspieraniu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego — istnieje tu od 1976 r. prężne Towarzystwo Przyjaciół KUL. W 1981 r. przekazano 3 tysiące dolarów kanadyjskich na budowę Domu Polskiego w Rzymie. Kiedy w 1982 r. i później przybywało wielu Polaków do Ottawy, szczególnie z obozu dla uchodźców w Austrii, parafia starała się przyjść im z pomocą. Sponsorowała wielokrotnie przyjazdy do Kanady rodzin polskich przebywających w Austrii. W 1975 r. z inicjatywy Klubu Polsko-Kanadyjskiego została zorganizowana wśród parafian zbiórka na prace renowacyjne w kaplicy Sobieskiego w kościele św. Józefa na Kahlenbergu w Wiedniu. Parafia św. Jacka wspiera corocznie Fundację im. Andrzeja Boboli. Uczestniczyła w ogólnopolonijnej akcji zbierania funduszy w Kanadzie m. in. na przyjazd Jana Pawła II (1983) i budowę pomnika Jana Pawła II w Toronto (1984). Wspiera też materialnie Sobotnią Szkołę Polską. Corocznie przeznacza też pewne kwoty pieniężne na diecezjalne dzieła charytatywne oraz szkoły katolickie na terenie Ottawy.

c. Życie społeczno-kulturalne

Niektóre formy życia społeczno-kulturalnego musiały być uwzględnione wyżej. Tu trzeba zaznaczyć, że wyrazem propagowania tradycji polskich jest utrzymywanie przez młodzież zwyczaj odwiedzania rodzin polskich przez koledników, wystawianie jasełek w okresie Bożego Narodzenia, sprzedaż pisanek wielkanocnych. Koło Młodzieży Polskiej kultywuje naukę polskich tańców ludowych. W celu utrzymania i rozwijania poczucia polskości wśród parafian ottawskich są organizowane kursy języka polskiego. Rozpoczęły je

siostry sercanki w 1963 r. Młodzież polonijna z Ottawy bierze rokrocznie udział w zajęciach szkół letnich języka polskiego w Polsce. Corocznie zachęcana jest do tego przez duszpasterzy oraz odnośne informacje umieszczane w biuletynie parafialnym.

Kontakty z kulturą społeczeństwa kanadyjskiego wyrażają się przez udział reprezentacji parafii w corocznych festiwalach grup etnicznych na terenie Ottawy. W kwietniu 1961 r. w Victoria Museum miała miejsce wystawa pamiątek po Chopinie propagująca znaczenie polskiej kultury. W związku z XXVI Walnym Zjazdem Kongresu Polonii Kanadyjskiej w październiku 1980 r. w Ottawie National Museum of Man zorganizowało wystawę polskiej sztuki ludowej z posiadanych przez siebie zbiorów. Ponadto 22 listopada 1967 r. otwarto wystawę książki religijnej w języku polskim.

Sam kościół polski służy jako centrum życia religijnego. Korzystali z niego również Cześć, Słowacy, Litwini, Węgrzy. Po zamachu na życie Jana Pawła II odbywały się tu spontaniczne nabożeństwa, w których brali udział również Kanadyjczycy niepolskiego pochodzenia.

Sala parafialna natomiast jest miejscem życia organizacyjnego i kulturalnego parafian i całej Polonii ottawskiej. Odbywają się i tu — podobnie jak w Domu Polskim — odczyty, bankiety okolicznościowe (np. jubileusze, Dzień Matki itp.) oraz zabawy np. sylwestrowa. Ponadto sala parafialna służyła szereg lat prawosławnej parafii św. Mikołaja w Ottawie na gwiazdkowe koncerty.

Parafia prowadzi działalność kulturalną także poprzez bibliotekę istniejącą od 1954 r., propagowanie czytelnictwa i prenumeratę prasy katolickiej (np. „Pielgrzym”, „Miesięcznik Franciszkański”, „Niepokalana”, „Our Sunday Visitor”).

4. Instytucje działające na terenie parafii

a. Stowarzyszenia

Z parafią są związane bądź korzystają z pomieszczeń parafialnych organizacje kulturalne, naukowe i społeczne.

Życie religijne ubogaca działalność organizacji działających na terenie parafii. Pierwszą z nich był Komitet Kościelny, później powołano Radę Parafialną oraz Komitet Imprezowy mające m.in. na celu także akcję propagandową w ośrodkach polonijnych i w prasie polskiej w Kanadzie, by zdobywać fundusze na budowę kościoła i budynków parafialnych. W okresie pobytu w Ottawie ks. Stajewicza istniały oprócz wymienionych wyżej: Sekcja Charytatywna, Bractwo Różańcowe, Koło Młodzieży Polskiej, Chór Parafialny, Koło Ministrantów, Drużyna Harcerska im. o. M. Kolbego. Za działalności ks. S. Prokopa (1958—1969), ks. A. Rabięgi (1969—1982) oraz ks. R. Kosiana (proboszcz od 1982 r.) nastąpił dalszy rozwój organizacji.

Bractwo Różańcowe w 1960 r. ufundowało boczny ołtarz Serca Pana Jezusa. W czerwcu 1962 r. powstał chór im. I. J. Paderewskiego biorący udział w uroczystościach kościelnych. Po soborze powstało Koło Lektorów, którzy systematycznie czytają Pismo Święte podczas niedzielnej liturgii. W styczniu 1973 r. utworzono Polskie Stowarzyszenie Seniorów „Ognisko”. W 1974 r. J. Wasaźnik zorganizował Komitet Pomocy Misjom i zaczął wydawać wraz z Z. Zawidzką kwartalnik misyjny „Z Pomocą”. Działalność komitetu wychodzi poza Ottawę i nawet Kanadę. W 1975 r. staraniem L. Kulika i pod jego kierunkiem powstał Chór Dziecięcy, który szereg lat śpiewał na wszystkich nabożeństwach kościelnych. 5 stycznia 1981 r. powołano Komitet Pomocy Polsce.

Z parafią współpracował Teatr Polski w Ottawie istniejący prawie ćwierć wieku od r. 1952. W roku milenijnym wystawił sztukę J. Szaniawskiego *Most* w reżyserii Z. Ryłskiego. W 1956 r. powstała Grupa Taneczna Polonii Ottawskiej założona przez dr. J. A. Dobrowolskiego.

Kongres Polonii Kanadyjskiej — Oddział Ottawa działający od lutego 1959 r. skupia obecnie: Klub Polsko-Kanadyjski, Stowarzyszenie Polskich Kombatantów, Stowarzyszenie Techników Polskich, Koło Pań przy STP, Federację Polek, Polski Instytut Naukowy, Związek Polaków w Kanadzie i Koło Przyjaciół Harcerstwa. Terytorialnie należą do niego także miejscowości Cornwall, Kingstone oraz Barry's Bay.

Klub Polsko-Kanadyjski powstał 13 grudnia 1936 r. Jego działalność skupia się — jak zostało już wspomniane — m.in. w pracy na rzecz Polonii i spraw polskich. W okresie II wojny światowej członkowie klubu świadczyli na rzecz walczących rodaków na wszystkich frontach, przychodzili z pomocą polskim uchodźcom w Rumunii i Portugalii oraz jeńcom polskim w obozach niemieckich. Członkowie klubu mają zasługi w przechowywaniu i konserwacji skarbów wawelskich. W 1949 r. stowarzyszenie to przekazało na rzecz budowy kościoła okazałą wówczas sumę 6 tys. dolarów kanadyjskich. Zaangażowało się też w obchody Milenium w Ottawie. Przyczyniło się do zorganizowania w 1973 r. ottawskich obchodów 500-lecia urodzin M. Kopernika. Klub wykupił z rąk prywatnych egzemplarz bardzo rzadkiego staropolskiego druku „*Z Kroniki Sarmacji europejskiej*” A. Gwagnina z 1611 r. i ofiarował go Bibliotece POSK w Londynie.

Stowarzyszenie Polskich Kombatantów Koło nr 8 zostało założone w 1947 r. M.in. udziela się wydatnie w niesieniu konkretnej pomocy polskim uchodźcom, w sprawach tych żywo współpracuje z parafią. Koło posiada Dom Polski, który służy nie tylko kombatantom, lecz także całej społeczności polonijnej w Ottawie. Z Domu Polskiego korzystają m.in. Koło Młodzieży przy SPK, chór, grupa taneczna. Tam też odbywają się akademie patriotyczne, odczyty, przedstawienia teatralne, zebrania organizacji polonijnych, zabawy taneczne itp. SPK przyczyniło się też do powstania Szkoły Polskiej im. W. Podoskiego. Z inicjatywy SPK powstała Kasa Pożyczkowa, Stowarzyszenie Emerytów „Ognisko” i Biblioteka im. M. Ruty.

Od 1941 r. działa w Ottawie także Stowarzyszenie Techników Polskich w Kanadzie mające na celu reprezentowanie interesów zawodowych członków. Staraniem ottawskiego oddziału Stowarzyszenia Techników Polskich poczta kanadyjska wydała w marcu 1963 r. 27 mln znaczków z podobizną K. Gzowskiego (1813—1898) z racji 150-lecia jego urodzin. Był on pierwszym polskim inżynierem uchodźcą w Kanadzie i jednym z najbardziej zasłużonych dla tego kraju pionierów techniki.

Koło Pań przy STP założone w 1959 r. bierze udział w życiu kulturalno-oświatowym i społeczno-charytatywnym Polonii ottawskiej. Od 1975 r. koncentruje swoją działalność w akcji społeczno-charytatywnej pod nazwą „Pomoc Polsce”, pomaga Domom Dziecka w Bartoszewie i Lucieniu k/Goścynia, pomaga siostrzom szarytkom w Warszawie i siostrzom serafitkom w Białce Tatrzańskiej, gdzie są prowadzone domy dla dzieci upośledzonych.

Federacja Polek Koło nr 8 w Ottawie (założone w 1964 r.) koncentruje się głównie na działalności społeczno-charytatywnej i podtrzymywaniu polskiej kultury oraz pomocy dla Polski, zorganizowała m.in. bankiet z racji przyjazdu kard. Wojtyły do Ottawy w 1969 r.

Polski Instytut Naukowy w Kanadzie stał się w kwietniu 1976 r. osobą prawną. Ponieważ znaczna większość członków instytutu mieszkała w Ottawie, dlatego został tam utworzony oddział instytutu. Do jego zadań należy utrzymywanie, rozwijanie i propagowanie polskiej kultury, a w szczególności literatury i sztuki. Instytut ma na celu również rozpowszechnianie w Kanadzie wiedzy o Polsce i jej dorobku kulturalnym, udzielanie pomocy naukowcom, pisarzom i artystom polskiego pochodzenia. Instytut sprawuje

pieczę nad Biblioteką Polską w Montrealu. Organizuje odczyty, wystawy, koncerty i zjazdy naukowe ukazujące bogactwo polskiej kultury i nauki oraz dzieje ojczyste. Koło Przyjaciół Harcerstwa funkcjonuje od 1964 r. W Ottawie działa od 1975 r. także Północnoamerykańskie Studium Spraw Polskich.

Na szczególną uwagę zasługuje także wielu parafian wspólnoty św. Jacka. I tak m.in. Jan Zurański zostaje udekorowany przez abpa Lemieux w imieniu Piusa XII złotym medalem zasługi *Bene merenti* za prace włożone w organizację i budowę parafii. W uznaniu zasług inny parafianin dr W. Szyrzyński został mianowany przez Jana Pawła II kawalerem Orderu św. Grzegorza Wielkiego. Nadanie orderu miało miejsce w katedrze ottawskiej 16 maja 1982 r.

b. Wydawnictwa parafialne

Od 1957 r. wychodzi regularnie co tydzień biuletyn parafialny, redagowany przez każdorazowego proboszcza. Informuje o życiu i działalności wspólnoty oraz służy organizacjom polskim w Ottawie przez ogłaszanie komunikatów. Od 1967 do 1969 r. Koło Młodzieży Polskiej przy SPK wydawało miesięcznik „Kurier Ottawski”. Od 1978 r. grupa młodzieży ottawskiej wydaje dwutygodnik „Życie Ottawy”.

Z okazji jubileuszu 10-lecia parafii wydana została w języku polskim, angielskim i francuskim pod red. dr. A. Jaworskiego księga pamiątkowa *Sub Signo Sancti Hyacinthi*, Ottawa 1963. Książka zawiera m.in. wykaz imienny wszystkich parafian żyjących w roku jubileuszowym. Następna publikacja to praca powstała pod kierunkiem prof. P. Wyczyńskiego *Domino Deo nostro. Księga pamiątkowa 25-lecia kościoła św. Jacka Odrowąza w Ottawie*, Ottawa 1982.

Charakterystyka bogatego życia polonijnego parafii św. Jacka w Ottawie ukazuje wyraźnie, że jej proboszczowie ks. Sajewicz, ks. Prokop, ks. Rąbka, a zwłaszcza obecny jej duszpasterz ks. R. Kosian, czynią wszystko, by skupić Polaków w kościele. Nawet krótka wizyta w parafii pozwala sądzić, że większość Polonii ottawskiej uczęszcza do kościoła. Trzy niedzielne Msze nie mogą pomieścić wszystkich wiernych w kościele. Myśli się tu nawet o budowie nowego i większego kościoła polskiego.

ks. Edward Walewander, Lublin